

Верховний
Суд

Рішення Суду справедливості ЄС у практиці Верховного Суду

Віталій Уркевич

Секретар Великої Палати Верховного Суду
доктор юридичних наук, професор

м. Харків

ІХ Харківський міжнародний юридичний форум,
панельна дискусія «Агробізнес: стратегія розвитку
в умовах євроінтеграції»
26 вересня 2025 року

Суд справедливості Європейського Союзу

- Суд Європейського Союзу був заснований відповідно до Угоди про Європейську Спільноту з вугілля та сталі у 1952 році як Суд Європейської Спільноти з вугілля та сталі. З набранням чинності Лісабонським договором у 2009 році суд отримав назву «Суд справедливості Європейського Союзу».
- Відповідно до статті 19 Договору про Європейський Союз «Суд справедливості Європейського Союзу повинен включати Суд справедливості, Загальний Суд та спеціалізовані суди».
- Термін «Суд справедливості Європейського Союзу» позначає всю судову систему ЄС в сукупності і включає: Суд справедливості та Загальний Суд.

Євроінтеграція України

- Євроінтеграція – процес економічного і політико-правового зближення України з європейськими міждержавними структурами, який триває з початку 2000-х років і повинен завершитися вступом України до ЄС.
- Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво від 14 червня 1994 року (набула чинності 01 березня 1998 року).
- Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності 1 вересня 2017 року, зумовлює потребу реалізації її положень за допомогою низки правових інструментів, зокрема врахування позиції Суду ЄС у процесі імплементації Угоди.
- Національні нормативно-правові акти часто містять посилання на відповідні акти *aquis* ЄС, розробляються з урахуванням практики функціонування відповідних відносин в ЄС.
- Україна подала заявку на членство в ЄС 28 лютого 2022 року.
- Європейський парламент надав Україні статус кандидата на членство в ЄС 23 червня 2022 року.

Практика Суду справедливості Європейського Союзу

- Принцип примату права ЄС над національним правом держав-членів як найвищий принцип, який регулює співвідношення права ЄС із національними правовими системами його держав-членів (рішення від 9 березня 1978 року у справі **Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA**, C-106/77, від 17 грудня 1970 року у справі **Internationale Handelsgesellschaft v Einfuhr-und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel**, C11/70).
- Принцип прямої дії права ЄС (рішення від 5 лютого 1963 року у справі **van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration**, C-26/62, від 4 грудня 1974 року у справі **Yvonne van Duyn v Home Office**, 41/74, від 14 липня 1994 року у справі **Paola Faccini Dori v Recreb Srl**, C-91/92).
- Правові позиції, сформульовані в рішеннях Суду справедливості ЄС, можуть враховуватись судами України як частина аргументації, використовуватися для тлумачення національного законодавства у світлі європейських цінностей і підходів.
- Рішення Суду справедливості ЄС дозволяє встановити зміст положень актів законодавства ЄС. Врахуванню підлягають принципи, що впливають з рішень Суду щодо подібних питань, навіть якщо вони стосуються інших держав.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 3 серпня 2022 року у справі № 910/9627/20

Договір про заснування Енергетичного Співтовариства

- Відповідно до статті 1 Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (ратифікований Законом від 15 грудня 2010 року, набрав чинності 30 січня 2011 року) Україна приєднується до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства (ЕС) як Договірна Сторона відповідно до термінів та строків, викладених у Рішенні Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства від 18 грудня 2009 року про приєднання України до Договору про заснування ЕС (Рішення 2009/04/MC-EnC).
- Україна взяла на себе зобов'язання дотримуватися встановлених Договором про заснування ЕС положень та нормативно-правової бази щодо передачі енергопродуктів та матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі.
- Згідно з частиною одинадцятою статті 2 Закону України «Про ринок електричної енергії» суб'єкти владних повноважень, а також суди при застосовуванні норм цього Закону беруть до уваги правозастосовну практику ЕС та ЄС, зокрема рішення Суду справедливості Європейського Союзу (Європейського Суду, Загального Суду), практику Європейської Комісії та Секретаріату ЕС щодо застосовування положень актів законодавства ЄС.

Тарифи на послуги з передачі електричної енергії

- Через стягнення за законодавством України з імпорту та експорту елементів тарифу, які пов'язані із внутрішньою діяльністю та політиками, запропонована схема не відповідає статті 41 Договору про заснування ЄС, яка передбачає, що «Мита й кількісні обмеження імпорту й експорту енергопродуктів і матеріалів, для транспортування яких використовуються мережі, і всі заходи, що мають подібний результат, між Сторонами забороняються».
- Згідно з прецедентним правом ЄС така заборона стосується мита, кількісних обмежень імпорту й експорту, а також всіх заходів, які мають аналогічний ефект. Зокрема, релевантним для питання тарифів на послуги з передачі та диспетчеризації електроенергії в Україні є рішення Суду справедливості ЄС від 06 грудня 2018 року у справі **FENS v Slovak Republic**, C-305/17, в якому Суд постановив, що законодавство Словаччини, яке зобов'язує експортерів електроенергії сплачувати тарифи на послуги з передачі, порушує положення європейського права, що відповідає статті 41 Договору про заснування ЄС. Суд зазначив, що митні збори заборонені «незалежно від будь-якої мети, для якої вони були встановлені, та призначення отриманого від них доходу» {...}, адже «будь-яка плата, навіть невелика, яка накладається на товар через те, що він перетинає кордон, є перешкодою для руху такого товару». Така заборона застосовується навіть, якщо плата «не стягується на користь держави, не є дискримінаційною чи захисною по суті, і якщо товар, на який накладається плата, не складає конкуренції жодному вітчизняному продукту».
- ВП ВС дійшла висновку про невідповідність тарифу на послуги з енергопостачання заборонам, визначеним статтею 41 Договору про заснування ЄС.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17 квітня 2024 року у справі № 910/13988/20

Доктрина «мовчазної згоди»

- За відсутності недобросовісності у реєстрації торговельної марки іншою особою позов власника добре відомої марки про скасування (визнання недійсним) свідоцтва (реєстрації) торговельної марки цієї особи може бути задоволений в межах загальної позовної давності, що не може бути менше п'яти років від дати реєстрації марки.
- *Obiter dictum*, не як до джерела права, а для ілюстрації того, яке значення у праві може мати добросовісність реєстрації конфліктуючого знака для обмеження права на захист власника добре відомої марки, ВП ВС звернулася до практики Суду справедливості ЄС, який у рішенні від 22 вересня 2011 року у справі **Budějovický Budvar, národní podnik v Anheuser-Busch Inc**, C-482/09, у відповідь на запит стосовно тлумачення статей 4(1)(а) та 9(1) Директиви 89/104/ЕЕС від 21 грудня 1988 року розтлумачив доктрину «мовчазної згоди» (acquiescence) у праві ЄС, як вона викладена у статті 9(1) Директиви: якщо власник більш ранньої торговельної марки протягом п'яти послідовних років не заперечував проти використання більш пізньої марки, зареєстрованої у тій же країні-учасниці, будучи обізнаним про таке використання, він не має права з посиланням на більш ранню торговельну марку звертатись по визнання недійсною більш пізньої торговельної марки або заперечувати проти використання більш пізньої торговельної марки, крім випадку, коли реєстрація більш пізньої торговельної марки була здійснена недобросовісно.
- Суд справедливості ЄС надав тлумачення цим положенням про «мовчазну згоду» для національного судового провадження між Budejovicky Budvar, narodni podnik, броварнею у Чеській Республіці, і Anheuser-Busch Inc., броварнею у США, які обоє майже 30 років просували кожен своє пиво у Сполученому Королівстві під словесним позначенням «Budweiser» або торговельними марками, які містили це позначення (§77 рішення Суду справедливості ЄС).

Добросовісність реєстрації торговельної марки

- За висновками Суду справедливості ЄС, в умовах як у цьому провадженні «тривалий період чесного одночасного використання двох ідентичних торговельних марок для позначення ідентичних продуктів не має і не може мати негативного впливу на основну функцію торговельної марки, яка полягає в гарантуванні споживачам походження товарів або послуг» (§ 82 рішення). «Слід додати, що у випадку, якщо в майбутньому з використанням торговельних марок Budweiser буде пов'язана будь-яка нечесність, така ситуація може, у разі необхідності, розглядатися у світлі правил, що стосуються недобросовісної конкуренції» (§ 83 рішення).
- За висновками Суду справедливості ЄС, чотирма передумовами для початку перебігу п'ятирічного строку за статтею 9(1) Директиви є: 1) реєстрація у державі-учасниці більш пізньої торговельної марки (при цьому реєстрація більш ранньої торговельної марки, тобто тієї, власник якої звертається по захист, не є передумовою для початку перебігу строку); 2) добросовісне подання заявки на реєстрацію більш пізньої марки; 3) використання більш пізньої марки її власником у країні-учасниці; 4) обізнаність власника більш ранньої марки про те, що більш пізня марка зареєстрована і використовується після реєстрації.
- ВП ВС вказала, що доктрина «мовчазної згоди», як вона закріплена у праві ЄС, не запроваджена у законодавстві України, однак посилається на її тлумачення у праві ЄС для ілюстрації того, що у питанні охорони та захисту прав на торговельні марки можливим і навіть таким, що має бути однаковим у всіх державах-учасницях ЄС, є підхід, за яким два власники торговельних марок (які містять ідентичне позначення), які тривалий час використовували їх для просування своєї продукції, можуть надалі добросовісно використовувати їх.

Постанова Великої Палати Верховного Суду від 5 березня 2025 року у справі № 910/8781/23

Анулювання торговельної марки

- З граматичного тлумачення частини четвертої статті 18 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та статті 198 Угоди про асоціацію, реєстрація торговельної марки підлягає анулюванню (дія свідоцтва – достроковому припиненню), якщо протягом безперервного п'ятирічного періоду вона не була введена у використання на відповідній території (не використовувалась в Україні) для товарів або послуг, стосовно яких вона зареєстрована.
- Зазначені норми права передбачають анулювання реєстрації торговельної марки (дострокове припинення дії свідоцтва) з підстави невведення її у використання протягом п'ятирічного строку на відповідній території (невикористання в Україні). Перебіг цього строку розпочинається з дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або про надання правової охорони торговельній марці за міжнародною реєстрацією в Україні. При цьому умов, що перебіг зазначеного строку починається наново зі зміною власника (уповноваженого користувача) торговельної марки, зазначені норми права не містять.

Строк використання торговельної марки

- Подібні норми щодо анулювання прав на торговельну марку з підстави невведення її в дійсне використання протягом п'ятирічного строку містяться також в Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2017/1001 від 14 червня 2017 року про торговельну марку ЄС (стаття 58).
- Практика застосування зазначених норм Судом справедливості ЄС свідчить, що у зазначений п'ятирічний строк використання торговельної марки зараховуються строки її використання всіма власниками, а не лише останнім (наприклад, пункти 29 – 31 рішення від 13 жовтня 2021 року у справі **Markus Schneider v European Union Intellectual Property Office**, T-12/20), що також дозволяє дійти висновків про обчислення цього строку з дати публікації відомостей про видачу свідоцтва або про надання правової охорони торговельній марці за міжнародною реєстрацією в Україні незалежно від зміни власника такої торговельної марки.

Верховний
Суд

Скористайся сучасними правничими ресурсами

База правових позицій Верховного Суду

Інтелектуальна система пошуку правових висновків, яка поєднує унікальне контентне наповнення та новітні технології добору релевантної практики ВС та ЄСПЛ, зокрема з використанням можливостей штучного інтелекту.

Supreme LAB

Інноваційний ресурс, який надає зручний доступ до інформації про справи, що розглянуті палатами, об'єднаними палатами та Великою Палатою ВС або перебувають у них на розгляді, а також зразкові справи.

Огляди та дайджести судової практики

Тематичні та періодичні аналітично-правові збірники з актуальною судовою практикою ВС, ЄСПЛ, Суду Справедливості ЄС.

Supreme Observer

Портал сучасного права, що акумулює контент на юридичну тематику: новини щодо ухвалених Верховним Судом рішень, дайджести й огляди судової практики, науково-практичні й аналітичні статті, презентації суддів, ексклюзивні інтерв'ю тощо.

Facebook

На офіційній Facebook-сторінці Верховного Суду публікується інформація про діяльність Суду, зміст ухвалених судових рішень, актуальні тенденції в судовій практиці, анонси заходів, що проводяться у ВС тощо.

Telegram i WhatsApp

Канали Верховного Суду в месенджерах є інформаційною платформою, на якій розміщуються важливі правові висновки у вигляді ілюстрованих кейсів, а також огляди та дайджести судової практики.

Instagram

Instagram-сторінка Верховного Суду є майданчиком для комунікації з майбутніми юристами й усіма, хто цікавиться розвитком сучасного права, його історією та перспективами, стежить за правовими новинками і проектами, у яких беруть участь судді та працівники ВС: просвітницькі заходи, благодійні ініціативи тощо.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!